

BEATA KAMIŃSKA
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
Instytut Edukacji Muzycznej

Usytuowanie nauczyciela muzyki i przedmiotu Muzyka w środowisku nauczycielskim w polskim systemie oświatowym (szkoła podstawowa, gimnazjum, szkoły ponadgimnazjalne)

STRESZCZENIE:

Wśród nauczycieli szkół podstawowych, gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych zostały przeprowadzone badania – gdzie nauczyciele różnych przedmiotów mieli postawione zadanie opisanie – jaka jest ich opinia o nauczaniu muzyki w szkole oraz określeniu czy muzyka i nauczyciel muzyki ma i w jakim stopniu ma wpływ na pozytywne osiągnięcia uczniów z poszczególnych przedmiotów. Celem tego opracowania było uzyskanie danych, w jakim stopniu nauczanie muzyki w szkole (gdzie do pewnego stopnia ją się eliminuje) ma znaczenie dla całokształtu pozytywnego wychowania i nauczania. Opinie przekazane przez respondentów wskazują na ich pozytywne nastawienie do nauczycieli przedmiotu Muzyka, co nie oznacza, że nie zauważają istniejących problemów. Można zauważyć, że w omawianych grupach wiekowych problemy z nauczaniem muzyki mają różny charakter, a ich wpływ na rozwój uczniów jest też różny. Wydaje się, że najbardziej skrzywdzeni istniejącym programem nauczania Muzyki w szkole są uczniowie najmłodszy, gdyż jak głosi przysłowie: „Czym skorupka za młodu nasiąknie, tym na starość trąci”. Straty z powodu braku zainteresowań muzycznych uczniów ponosi również szkoła. Uczniowie nie są w stanie swoim udziałem w szeroko pojętym życiu szkoły podnosić jakości tego życia na wyższy poziom artystyczny. Należy odpowiedzieć sobie na pytanie: czy dzieci i młodzież wrażliwa artystycznie może tylko na zajęciach pozaszkolnych rozwijać swoje zainteresowania?

SŁOWA KLUCZOWE: nauczyciel, szkoła, grono pedagogiczne, muzyka, nauczyciel muzyki, kompetencje, profesjonalizm, wychowanie estetyczne, opinie, podstawa programowa.

Niezależnie od tego, jaki zawód wykonujemy, zawsze kogoś uczymy i na zasadzie korelacji jesteśmy uczniami. Nauka jest wszechobecna, przenika każdą sferę naszego życia, chociaż nie zawsze jesteśmy tego świadomi. Ponieważ nieustannie się rozwijamy, warto ten proces uczynić efektywniejszym, tak, by stał się punktem wyjścia do bycia doskonalszym [Grzesiak 2009, s. 24]. Wśród profesji sprzyjających poszerzaniu wiedzy jedną z ważniejszych jest zawód nauczyciela. Jest to zawód, który powinny podejmować osoby lubiące kontakty z dziećmi i młodzieżą, a ogólnie z ludźmi. Słowem „nauczyciel” określamy człowieka ogromnej wiedzy w zakresie wychowania i nauczania. Musi to być człowiek właściwie ukształtowany, pełen entuzjazmu do tego co robi, posiadający zdolność empatii, czyli wczuwania się w drugiego człowieka. Jego odpowiedzialność za pracę, którą wykonuje, ma ogromne znaczenie dla rozwoju przyszłych pokoleń. Od jego umiejętności, wrażliwości, wiedzy zależą osiągnięcia jego podopiecznych. Musi to być osoba wymagająca, ale jednocześnie nastawiona przyjacielsko do dzieci i młodzieży. Jego przykład osobisty ma ogromne znaczenie dla dzieci i młodzieży, które obserwując jego działalność powinni docenić jego rolę w nauczaniu i wychowaniu. Nauczyciel to człowiek, który nie tylko uczy, ale który musi być tak ukształtowany, żeby stanowić wzór dla innych.

Zakłada się, że pedagogika to wiedza i nauka o właściwym postępowaniu z uczniem w zakresie przekazywania mu wiadomości, kształtowania umiejętności i nawyków. To szlachetna ideologia, swoista religia, wiara pedagoga w osiągnięcie zamierzonych celów, jeśli uczeń wypełni wskazówki techniczne, wychowawcze, moralne [Markiewicz 2000, s. 7].

Dialog edukacyjny między nauczycielem a uczniami – to stworzenie warunków do komunikacji niedyrektywnej, bezpośredniej, szczerzej i otwartej oraz skoncentrowanej na doświadczaniu autonomii, autoodpowiedzialności, własnych zainteresowań i potrzeb. Nie ulega wątpliwości, że mamy do czynienia z mniej lub bardziej świadomym uczestnictwem w „wielkiej życiowej grze”, przeciwstawiającej się zarazem odgrywaniu jakiejś roli na scenie [Śliwerski 1993, s. 65].

Teza, iż nauczyciel wpływa w istotny sposób na uzyskiwane przez uczniów wyniki i postęp w nauce, aczkolwiek szeroko rozpowszechniona i akceptowana, ma dość ogólny charakter. Bardziej szczegółowo można ją przedstawić, wskazując, iż współwyznacznikami owych wyników są, po pierwsze określone predyspozycje i cechy osobowości nauczyciela, a po drugie jego kwalifikacje [Kupisiewicz 1996, s. 282]. Każdy nauczyciel z racji wybranego przez siebie zawodu realizuje – czy też winien realizować – ideały tkwiące w reprezentowanej przez niego specjalistycznej dyscyplinie oraz w określonym systemie wychowawczo-moralnym [Kupisiewicz 1996, s. 8].

Kim tak naprawdę jest **nauczyciel**? Jakie przymioty są istotne w tym zawodzie? Definicja tego słowa jest następująca:

Nauczyciel to zawód i powołanie, to zdolności wrodzone i wyuczone, to odpowiedni zbiór cech osobowości, temperamentu, to umiejętność poświęcania się dla dobra innych osób, to miłość do dzieci. Praca w zawodzie powinna przynosić nauczycielowi przyjemność i satysfakcję, bez względu na różne okoliczności i sytuacje (np. stan materialny) [Muszkieta 2001, s. 7].

Na rozmaite sposoby słowo „nauczyciel” tłumaczyli dydaktycy i tak, jeden z najbardziej cenionych – Wincenty Okoń – pisze:

Nauczyciel, nazwa ta oznacza kogoś, kto uczy innych, przekazując im wiadomości, bądź naucza kogoś jak ma żyć. To pierwsze znaczenie uległo pod wpływem nowych tendencji pedagogicznych znacznej ewolucji przybliżając się coraz bardziej do znaczenia drugiego. Współczesny nauczyciel staje się więc tym, kto kształci, wychowuje i rozwija znajdujących się pod jego opieką uczniów (dzieci, młodzież, dorosłych). Powodzenie tej pracy zależy od uczniów, od programu edukacji (tj. kształcenia i wychowania) oraz od jej zewnętrznych warunków, lecz przede wszystkim od samego nauczyciela. Ta ostatnia zależność jest uwarunkowana dwojako, wiąże się mianowicie z osobą nauczyciela i z jego kwalifikacjami nauczycielskimi. Od osoby nauczyciela zależy powodzenie w jego pracy w tym znaczeniu, że jako swoisty model, stale obserwowany przez uczniów, staje się dla nich wzorem lub antywzorem postępowania [Okoń 2007, s. 268–269].

Z kolei Maria Czerepaniak-Walczak na początku swojej publikacji odnoszącej się do zawodu nauczyciela, parafrazując myśl Platona, uważa, że prawdziwym nauczycielem jest ten, który potrafi rozniecić w uczniach miłość prawdy, sprawiedliwości i piękna oraz pomóc im w realizacji tych wartości, nie narzucając im własnych poglądów [Czerepaniak-Walczak 1997, s. 4].

Powołanie do zawodu pedagoga wydaje się szczególnym rodzajem wyróżnienia. Nauczyciel to kluczowa postać w całym procesie edukacji. To osoba kształtująca postawy ludzi wobec życia, świata i samych siebie, nie tylko przekazująca wiadomości, ale nade wszystko ucząca zasad konstruowania wiedzy autentycznej, pogłębionej indywidualnym doświadczeniem i rozwijanymi umiejętnościami. Rzadko kiedy pamięta się o tym, iż praca nauczyciela skierowana jest ku kulturze przyszłości, ku rozwijaniu stosunków międzyludzkich, które rodzą się w drodze upowszechniania wartości i ustawicznej analizy praktyki społecznej [Tupieka-Buszmak 2012, s. 169].

Można więc dostrzec, zapoznając się z kolejnymi definicjami tego słowa (a jest ich jeszcze wiele), jak różne przymioty są istotne w tym zawodzie i jak trudno jest określić w jednej krótkiej definicji, kim naprawdę jest nauczyciel. Łatwo można dostrzec, że dla każdego ze znawców tematu inne wartości stanowią o renomie dobrego nauczyciela. Każda z niżej wymienionych osób rzuca inne światło na definicję słowa „nauczyciel”, co tym bardziej skłania do refleksji nad rolą, jaką odgrywa on w życiu każdego z nas i jest odbiciem tego, że każdy uczeń (bo przecież uznani dydaktycy też swego czasu nimi byli) szuka w nauczycielu innych wartości.

Stefan Szuman definiuje **nauczyciela muzyki** następująco: „Nauczyciel muzyki to – «wychowawca estetyczny», czyli człowiek, który miałby spełniać rolę pośrednika «w obdarowywaniu ludzi skarbami arcydzieł sztuki»” [Szuman 1975, s.101–113]. Wychowawcy estetyczni – pisał Szuman – są pośrednikami kształcącymi wrażliwość i kulturę estetyczną społeczeństwa na podstawie już stworzonych i udostępnionych dzieł sztuki [1975, s. 21].

Współczesny nauczyciel muzyki, który w sposób poważny i odpowiedzialny traktuje swoją pracę, ma przed sobą bardzo rozległe zadania do wykonania [Konaszkiewicz 1998, s. 21]. Jak zatem stać się wyjątkowym nauczycielem? Przede wszystkim trzeba zdawać sobie sprawę z faktu, iż uczenie innych jest misją i pasją. Każdy z nas w jakimś punkcie

swojego życia zetknął się ze szkołą, a co za tym idzie, pracującymi w niej nauczycielami. I zdarzały się tam perły, ale było też iluś gamoni, kierujących się przy wyborze zawodu wizją trzymiesięcznych wakacji [Grzesiak 2009, s. 15]. Tymczasem bycie nauczycielem wiąże się z nie lada odpowiedzialnością, los ucznia leży w rękach pedagoga. To my, poprzez przekazywanie wiedzy, jaką posiadamy, tworzymy świat swoich słuchaczy, wpływamy na tworzenie indywidualnej rzeczywistości w głowach każdego odbiorcy naszego komunikatu. To wielka odpowiedzialność. Nauczanie jest poniekąd misją zmiany świata na lepsze. To zobowiązuje [Skonieczka 2006, s. 45].

Jeśli chcesz mieć możliwość wpływania na cokolwiek, musisz za to przejąć odpowiedzialność i stwierdzić, że wszystko zależy od ciebie. To nie jest kwestia specjalnego wyboru, ale logicznej konsekwencji trzymania steru w swoich rękach [Grzesiak 2009, s. 31].

Nauczyciel muzyki, jako osoba odpowiedzialna za rozwój muzyczny dzieci i młodzieży, musi posiadać wielorakie kompetencje, które można pogrupować w trzech obszarach. Są to: 1) kompetencje muzyczne, 2) kompetencje pedagogiczne, 3) kompetencje interpersonalne [Baron 2012, s. 138].

Pedagog prowadzący zajęcia muzyczne pełni funkcję nie tylko przewodnika po świecie muzyki, ale przede wszystkim nauczyciela. Zadaniem nauczyciela muzyki jako pedagoga jest bycie przewodnikiem i towarzyszem w rozwoju ucznia [Baron, s. 143].

Na co więc faktycznie mają wpływ pedagodzy muzyki? Na to, co od zawsze zawarte jest w istocie pracy nauczyciela, na kreowanie świadomości świata wartości, nadającego sens wszystkim poczynaniom człowieka, szerzej jego egzystencji. Wartość świata dźwięków przejawia się w dziełach, a pracę pedagoga-mistrza poznaje się po jego uczniach. Muzykę weryfikują i oceniają w gruncie rzeczy odbiorcy. Wartość dzieł potwierdzają następne pokolenia [Dankowska 1998, s. 40–41].

Bardzo ważne są cechy osobowościowe nauczyciela muzyki, m.in.: miłośnik muzyki, który ma swój własny stosunek emocjonalny do muzyki, umie i pragnie dzielić się z uczniami przeżywaniem sztuki, lubi słuchać i bawić się muzyką. Tylko to daje gwarancję, że lekcje będą ciekawe, a uczniowie odczuwać będą potrzebę obcowania ze sztuką, zdolni będą ją przeżywać [Ławrowska 2003, s. 71].

Uniwersytety, akademie muzyczne, państwowe wyższe szkoły zawodowe (niektóre) kształcą pedagogów-artystów. Z jednej strony nauczycieli pomijanych w szkolnictwie ogólnokształcącym, uznawanych w szkołach za tych „mniej ważnych”. Z drugiej zaś, ludzi odpowiedzialnych nie tylko za przekazanie uczniom wiedzy zgodnej z programem nauczania, egzekwowaniem od nich efektów procesu nauczania, ale również, a może przede wszystkim, uwrażliwiających uczniów na sztukę.

Przed współczesnym pedagogiem staje bardzo wiele różnorodnych zadań i problemów, które niesie współczesne życie. Musi stawiać sobie podstawowe pytania o kierunek nauczania, o kierunek wychowania i szukać na nie zadowalających odpowiedzi, co nie jest łatwe. Tak więc do problemu o niezwykłym znaczeniu urasta zagadnienie kształtowania pedagoga, który następnie będzie kształtował swoich uczniów [Konaszkiewicz 1998, s. 71–72].

Celem wszystkich działań zespołu pedagogów kształcących przyszłych nauczycieli muzyki powinno być wykorzystanie wszystkich zdolności studenta, rozwinięcie jego

zainteresowań i wykreowanie kompetentnego, świadomego nauczyciela, gotowego do pracy w zawodzie pedagoga. Wiele mówi się również o tejże gotowości.

Duraj-Nowakowa reasumuje wszystkie cechy wykształconego pedagoga w pojęciu gotowości w taki sposób:

Gotowość zawodowa do działalności pedagogicznej jest to ukształtowany (aktywno-sprawczy) stan osobowości, zapewniający szybką adaptację i skuteczną mobilizację, aktualizację, zastosowanie w procesie pracy wcześniej zgromadzonych wiadomości, umiejętności, nawyków i doświadczeń pedagogicznych oraz zintegrowanych, zawodowo znaczących cech osobowości [1986, s. 183].

Zmiany, które zaszły w ciągu ostatnich 25 lat, podważyły autonomię zawodową nauczycieli i uwypukliły problem ich profesjonalizmu. Nauczyciele zwykle zdecydowanie twierdzą, że są „zawodowcami”. W tym stwierdzeniu zawarty jest sąd, że proces edukacji zawodowej nauczycieli prowadzi do uzyskania fachowej wiedzy na poziomie eksperta w zakresie wykładanego przez nich przedmiotu oraz dydaktyki, a także przekonanie, że ich pozycja daje im pewien stopień autonomii [Day 2004, s. 21]. Oprócz tego profesjonalizmu istotne są cechy osobowościowe nauczyciela: postawa twórcza, inwencja, zaangażowanie, odpowiedzialność, otwartość, chęć dzielenia się swoją wiedzą i przeżyciami z innymi [Ławrowska 2003, s. 171].

Pozycja i kompetencje **nauczyciela przedmiotów artystycznych** stanowiły zawsze bezpośredni wyraz ogólniejszej sytuacji sztuki w szkole, a pośrednio – także i sytuacji sztuki w życiu całego społeczeństwa. Skoro sztukę uważało się wyłącznie za przyjemność, rozrywkę, a znajomość sztuki – za element powierzchownej kultury ogólnej – trudno było traktować poważnie na terenie szkoły nauczyciela np. śpiewu, jeśli do kategorii nauczycieli przedmiotów tzw. artystycznych zaliczyć można również nauczyciela polonistę [Wojnar 1968, s. 119–120]. Szokujące może wydawać się w tym kontekście następujące sformułowanie:

Język ojczysty zawsze posiadał na terenie szkoły rangę bardzo wysoką, oczywiście ze względu na ogólno-wychowawcze i poznawcze znaczenie tego przedmiotu. Od nauczycieli polonistów wymagano zawsze bardzo dobrego przygotowania, co zresztą bywało na ogół niezbyt trudne do realizacji z uwagi na dawne i dobre tradycje uniwersyteckich studiów polonistycznych. Polonista był, musiał być fachowcem, podczas gdy plastyk czy muzyk mógł być po prostu kimkolwiek [Wojnar 1968, s. 120]. (Dlatego że nauczyciel innego przedmiotu po prostu uzupełnia swój etat – godzinami z przedmiotów artystycznych, np. muzyki).

Kondycja muzyki (zajęć artystycznych) jest coraz słabsza. W ostatnich dziesięcioleciach nastąpiła inwazja płytkiej kultury masowej. W zakresie sposobu słuchania muzyki dominuje odbiór jej jako tła, bez przerwy nadawanego przez media. Innym sposobem słuchania jest egocentryczne zanurzanie się w siebie. W ten sposób słuchana jest nie tylko muzyka wchodząca w zakres subkultury młodzieżowej, ale także pewien obszar muzyki artystycznej. Jest to świat intensywnie nasycony dźwiękami, ale bez muzyki. Muzyka przestała w nim istnieć jako sztuka [Konaszkiwicz 1998, s. 14].

Cytując Irenę Wojnar, „nauczyciel wychowania muzycznego powinien stale dbać o własny rozwój artystyczny przez udział w ruchu muzycznym swojej miejscowości oraz lekturę dzieł i czasopism muzyczno-pedagogicznych oraz przez różne formy samokształcenia” [Wojnar 1968, s. 119–123]. W gruncie rzeczy wymaga to większego zaangażowania i poświęcenia swojego prywatnego czasu na realizację tego typu dodatkowych zadań.

Jak dalej pisze autorka, różne bywały koncepcje dobrego nauczyciela, różne proponowane i uznawane modele. Z pewnością jednak nigdy nie wydawała się wystarczająca jedynie fachowość i posiadanie odpowiedniego zasobu wiadomości. Wymagano oczywiście od nauczyciela umiejętności przekazywania swoim uczniom wiadomości, ale zwykle ceniono bardzo wysoko nauczyciela jako osobę zmuszającą do myślenia, jako człowieka, który proponuje podjęcie przez uczniów własnych poszukiwań, stawianie własnych pytań, wyrażanie własnego niepokoju, a zatem takiego, który potrafi z każdego człowieka zrobić przede wszystkim niepowtarzalną indywidualność [Wojnar 1968, s. 144].

Prowadzenie lekcji wychowania muzycznego (dzisiaj muzyki czy zajęć artystycznych) tak, by wiązać muzykę z innymi dziedzinami twórczości artystycznej podkreśla aspekt ogólnohumanistyczny wychowania muzycznego. Propozycje integracyjne opisywane przez Wojnara to m.in. integrowanie wychowania plastycznego i muzycznego z zajęciami z języka polskiego; korelacja wychowania muzycznego z historią; integracja zajęć artystycznych z wychowaniem fizycznym (np. aerobik, gimnastyka artystyczna itp.) [Wojnar 1968, s. 108–112]. Umiejętność przygotowywania przez nauczyciela prezentacji multimedialnych, których treść odbierana jest z entuzjazmem i aprobatą, stanowi o sukcesie nauczyciela i jego ucznia. Mądry przekaz karmiący świadomość podopiecznych, połączony z bogactwem metafor, schematów, przeramowań, angażujący wszystkie zmysły, sprawi, że będą chcieli wracać po więcej [Brophy 2002, s. 13–30].

Wobec tego „nauczyciele znajdują się w samym centrum procesu edukacyjnego. Nauczyciele są największym atutem szkół. Pośredniczą oni w przekazywaniu wiedzy, umiejętności oraz wartości” [Day 2004, s. 16–17].

Aby sprostać wymaganiom współczesnej szkoły, nauczyciel muzyki winien posiadać szeroki zakres kompetencji muzycznych i pedagogicznych. Jako artysta ma rozwijać zainteresowania muzyczne swoich uczniów i zaszczepić w nich miłość do wartościowej muzyki. Jako specjalista nauki muzyki (dawniej wychowania muzycznego) powinien przekazywać swoim uczniom rzetelną wiedzę i umiejętności muzyczne w sposób interesujący i metodycznie poprawny. Nauczyciel muzyki jawi się nam również jako wychowawca, który kształtuje gusty muzyczne swoich podopiecznych, dostarczając im, poprzez muzykę, przeżyć ekspresyjno-estetycznych. Ponadto, jak wynika z reformy szkolnictwa, nauczyciel muzyki powinien posiadać szeroką wiedzę humanistyczną, aby sprostać integracyjnemu, a także interdyscyplinarnemu kształceniu.

Nieraz mówi się o tym, że liczą się czyny, a nie słowa; w zawodzie nauczyciela trzeba pójść znacznie dalej – zdecydowanie liczą się wyniki, które informują, że uczeń umie i wie. Wyniki osiągniemy dzięki wiedzy i kompetencji. Te z kolei umożliwią nam zdobycie autorytetu [Dudzikowa 2007, s. 95–185]. Autorytet wychowawcy jest duży, gdy jest uznany za kogoś, kto ukierunkowuje i buduje postawę ucznia w sposób konstruktywny dzięki swej kompetencji. Wskazane jest, aby wychowawca umożliwił młodym ludziom faktyczne

kierowanie ich własnym losem [Schepens 1992, s. 35–46]. Autorytet jest zdecydowanie najważniejszym instrumentem wywierania wpływu na innych, brak autorytetu w oczach wychowanków zakłóca, a wręcz uniemożliwia proces edukacyjny i proces wychowawczy [Cialdini 2007, s. 218–244].

Nie ma wychowania bez autorytetu. Modne do niedawna w naszej oświacie mrzonki o wychowaniu bezautorytetowym czy partnerskim są pedagogicznym nonsensem. [...] Wychowanie stoi i upada wraz z autorytetem wychowawcy, a wychowanie szkolne – z autorytetem nauczyciela. [...] Autorytet jest jedynym źródłem prawdziwego wychowania [Wolniewicz 1998, s. 266].

Pamiętajmy jednak, że posiadanie autorytetu nie jest automatycznie wpisane w zawód nauczyciela, ale trzeba sobie na niego zapracować. Nawet jeśli nauczyciel posiada tę cechę, nie zawsze jest w stanie wykorzystać ją w procesie dydaktycznym, bo jest ograniczony przez czas przeznaczony na realizację przedmiotu „muzyka” na poszczególnych etapach edukacji. I tak: na poziomie nauczania zintegrowanego na edukację muzyczną przeznaczono tylko 1 godzinę tygodniowo i jest ona realizowana przez nauczyciela, który z dużą dozą prawdopodobieństwa kosztem tego przedmiotu uzupełnia inne przedmioty z kręgów tematycznych. Natomiast w klasach IV–VI szkoły podstawowej na zajęcia z muzyki przewidziano po jednej godzinie tygodniowo, którą prowadzi specjalista. W gimnazjum ogranicza się muzykę do jednej godziny w klasie I, natomiast w klasie II i III są to już zajęcia artystyczne.

Z uwagi na możliwość realizowania go w dowolnym trybie, zarówno cotygodniowych spotkań, jak też w formie projektu edukacyjnego, daje on nauczycielowi szersze możliwości wyboru tematów zajęć, również we współpracy z innymi pedagogami w szkole. Stwarza to możliwość opracowywania scenariuszy integracyjnych, takich, które najczęściej łączą wiedzę z zakresu szkolnych przedmiotów artystycznych, czyli muzyki i plastyki. Może też dotyczyć szerszego zakresu treści, które wiążą się z łączeniem tematów z innymi przedmiotami, takimi jak język polski czy historia. Scenariusz opracowany dla takich zajęć, nazywany wielopredmiotowym, wiązałby się z opracowaniem szerszego przedsięwzięcia dydaktycznego (jakim jest np. projekt edukacyjny), finalizowanego publiczną prezentacją rezultatów pracy uczniów [Gozdecka 2013, s. 21].

W szkołach ponadgimnazjalnych przedmiot „muzyka” nie jest w ogóle realizowany. W liceach ogólnokształcących realizowany jest przedmiot „wiedza o kulturze” w klasie I, w technikum w klasie II – w obu przypadkach w wymiarze 1 godziny tygodniowo, obejmujący obszar wiedzy od średniowiecza aż do współczesności w zakresie muzyki, literatury, architektury, teatru, filmu itp. – bez odpowiedniego zaplecza do realizowania tego przedmiotu. Najczęściej ten przedmiot jest realizowany przez nauczycieli języka polskiego – w najlepszym wypadku absolwenta podyplomowych studiów z zakresu wiedzy o kulturze.

METODOLOGIA BADAŃ

Głównym zagadnieniem (problemem) w niniejszej pracy jest opinia nauczycieli różnych przedmiotów o nauczaniu muzyki w szkole przez nauczycieli tego przedmiotu. Metodą

badawczą zastosowaną w niniejszym opracowaniu jest sondaż diagnostyczny. Tadeusz Pilch podaje, że przy stosowaniu w pracach badawczych metody monografii pedagogicznej dopuszcza się niestosowanie hipotez [Pilch 1995, s. 91]. Technikę badawczą stanowi przeprowadzenie wywiadu, a narzędziem badawczym jest swobodna wypowiedź nauczycieli na określony temat.

Z uwagi na ograniczony teren badań dotyczący kilku nauczycieli w różnych typach szkół, na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, nie wymieniono w metodologii problemów szczegółowych i hipotez roboczych. Dobór szkół był celowy, a wśród badanych placówek znalazły się szkoły podstawowe i ponadgimnazjalne: (Zespół Szkół nr 14 w Toruniu; Publiczna Szkoła Podstawowa w Wołuszewie; Zespół Szkół nr 15 Mistrzostwa Sportowego w Bydgoszczy im. Teresy Ciepły; IX Liceum Ogólnokształcące im. Kazimierza Jagiellończyka w Toruniu).

Z uwagi na ograniczony teren badań dotyczący kilku nauczycieli w różnych typach szkół autorka niniejszego opracowania rezygnuje ze strategii ilościowej w badaniach na rzecz strategii jakościowej.

Badania zostały przeprowadzone w roku 2013. Objęto nimi nauczycieli nie posiadających wykształcenia muzycznego. Badania miały na celu uzyskanie opinii o roli przedmiotu muzyka w procesie dydaktycznym. Badania przeprowadzono na zasadzie swobodnych rozmów nauczycieli, którzy wyrażali opinię na temat postawionego problemu. Nauczyciele różnych przedmiotów, tj. poloniści, historycy, biolodzy, geografowie, itd., mieli postawione zadanie opisanie – jaka jest ich opinia o nauczaniu muzyki w szkole. Musieli określić, czy muzyka i nauczyciel mają wpływ, a jeżeli mają, to w jakim stopniu wpływają na osiągnięcia uczniów z innych przedmiotów. Celem tego opracowania było uzyskanie opinii nauczycieli niemuzyków na temat roli i znaczenia muzyki dla całości kształtu nauczania i wychowania.

Wśród badanych znalazło się 20 nauczycieli ze szkoły podstawowej, 15 z gimnazjum i 15 ze szkół ponadgimnazjalnych. Wszyscy legitymowali się wyższym wykształceniem magisterskim. W sumie zebrano materiał badawczy od 50 pedagogów wymienionych placówek oświatowo-wychowawczych.

Metryczka: Płeć osób badanych – wśród respondentów było 30 kobiet, co stanowi 60%, i 20 mężczyzn stanowiących 40% badanych. Wiek osób badanych: 10 osób (20%) to osoby mające 24–30 lat; 24 osoby (48%) wiek 31–40, natomiast 32% stanowi 16 osób w wieku 41–50 lat. Jeżeli mówimy o stażu pracy, to najwięcej osób w liczbie 15 (30%) to nauczyciele ze stażem 12–17 lat, a najmniejszą liczbę stanowią nauczyciele ze stażem powyżej 24 lat – 6 osób (12%).

Spośród ocen i opinii nauczycieli biorących udział w badaniach, poniżej umieszczono najciekawsze wypowiedzi nauczycieli z różnych typów szkół:

Szkoła podstawowa – klasy I–III

1. Jestem nauczycielem edukacji wczesnoszkolnej. Uważam, że nauczyciel muzyki jest tak samo postrzegany jak pozostali nauczyciele przedmiotowcy. Według mnie, nie każdy ma predyspozycje do nauczania muzyki, dlatego tym większy szacunek żywię względem tych nauczycieli muzyki, którzy mają odpowiednie kwalifikacje i umiejętności. Podobne

zdanie mam na temat edukacji muzycznej prowadzonej w klasach I–III. Uważam, że wychowanie muzyczne jest bardzo ważne od najmłodszych lat. Uwrażliwienie na dźwięki, umuzykalnienie dzieci, przekazanie im konkretnych umiejętności muzycznych to ogromne wyzwanie, któremu sprostać może tylko osoba z odpowiednim wykształceniem i umiejętnościami. Dzieci muszą słyszeć czysty śpiew, grę na instrumencie, a nie tylko piosenkę z płyty. Takie jest moje zdanie¹.

2. Jako nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej obserwuję, iż społeczeństwo traktuje muzykę w szkole jako element mało przydatny. Wśród przedmiotów zajmuje ona marginalne miejsce. Dla mnie stanowi ważną część codziennych zajęć. Podczas edukacji muzycznej oczywiście realizuję cele wyznaczone w podstawie programowej i każde zajęcia są ciekawą, wspaniałą przygodą dla moich uczniów. Muzyka podczas codziennych zajęć, przerw między zajęciami m.in. znakomicie wpływa na procesy wychowawcze. Jako nauczycielka świadoma walorów muzyki, doceniam pracę nauczycieli tego przedmiotu. Z przykrością jednak stwierdzam, iż podczas rocznej pracy szkoły nie widzę wielu „efektów” pracy z zajęć muzycznych. Jedynie podczas uroczystości jest to oprawa muzyczna – śpiew. Również nie zaobserwowałam, aby organizowane były konkursy z muzyki, w których udział brałoby uczniowie. Jest to zapewne spowodowane zbyt małą liczbą zajęć. Ponadto uczniowie skupieni są na nauce z przedmiotów wiodących i „z przymrużeniem oka” traktują muzykę. Ci, którym zależy na rozwijaniu uzdolnień muzycznych podejmują naukę w szkołach muzycznych bądź pobierają prywatne lekcje².

Pierwsza z badanych osób, wypowiadając się na temat roli nauczyciela, podkreśla znaczenie predyspozycji do nauczania muzyki. Predyspozycje te wynikają przede wszystkim z posiadanych przez nauczyciela kwalifikacji i umiejętności. Autor tej wypowiedzi zauważa, że wychowanie muzyczne od najmłodszych lat ma dla uczniów ogromne znaczenie. Dzieci powinny poznawać świat dźwięków, słyszeć czysty śpiew i grę na instrumentach najlepiej w wersji „na żywo”.

Druga osoba wypowiadająca się na powyższy temat również wskazuje na duże znaczenie muzyki w rozwoju dziecka, zauważa jednak, że społeczeństwo traktuje muzykę jako przedmiot mało przydatny w szkole. Podkreśla w swojej wypowiedzi, że muzyka ma duży wpływ na procesy wychowawcze. Zwraca uwagę na fakt, że w zwykłej pracy codziennej nauczyciela nie stwierdza znaczących efektów nauki muzyki, a jedynym pozytywnym rezultatem tej nauki jest muzyczna oprawa uroczystości szkolnych, najczęściej w formie śpiewu. Autorka wypowiedzi zwraca uwagę, że nie organizuje się w szkole konkursów o tematyce muzycznej dla uczniów, co jest zapewne spowodowane małą liczbą zajęć oraz niewielkim zainteresowaniem uczniów. Uczniowie bardzo często traktują lekcje z muzyki „na luzie”, a ci zainteresowani poszerzają wiedzę i umiejętności „we własnym zakresie”.

Szkoła podstawowa – klasy IV–VI

1. Przedmiot ‘muzyka’ w wielu szkołach, szczególnie małych, jest traktowany jako tak zwany ‘Michalek’. Edukacja muzyczna dzieci pozostawia wiele do życzenia. Niedostatecznie wyposażone sale lekcyjne w instrumenty, szybkie kursy przygotowujące

¹ Zespół Szkół nr 14 w Toruniu (swobodna wypowiedź nauczyciela nauczania zintegrowanego).

² Publiczna Szkoła Podstawowa w Wołuszewie (swobodna wypowiedź nauczyciela nauczania wczesnoszkolnego).

nauczycieli do nauczania tego przedmiotu – nie zawsze na odpowiednim poziomie, powodują że lekcje mogą stać się nudne i mało atrakcyjne dla dzieci. W odniesieniu do innych przedmiotów muzyka, plastyka, technika traktowane są jako ‘przedmioty mniej ważne’³.

2. Znikoma liczba godzin muzyki w małej szkole podstawowej powoduje, że nauczyciel tego przedmiotu jest niezauważalny jako nauczyciel muzyki, zazwyczaj uczy innego wiodącego przedmiotu, a muzyka jest jedynie dopełnieniem etatu. W środowisku nauczycielskim nie funkcjonuje więc jako nauczyciel muzyki, lecz innego przedmiotu. Muzyka nie odgrywa większej roli w szkole, gdyż nie mieści się w ramach zainteresowań samego nauczyciela, który uczy muzyki często nie z wyboru, ale z konieczności, bywa, że samemu nauczycielowi brakuje zdolności muzycznych. A szkoda, bo potrzebna jest w szkole muzyka, która rozwija, uwrażliwia, wychowuje i niezbędna jest podczas uroczystości szkolnych⁴.

Nauczyciele pracujący w szkole podstawowej w klasach IV–VI w swoich wypowiedziach zwracają uwagę (podobnie jak nauczyciele klas I–III) na mankamenty w zakresie edukacji muzycznej. Podkreślają brak odpowiedniego wyposażenia w instrumenty i braki w kwalifikacjach nauczycieli muzyki. Muzyka w szkole często bywa spychana na margines, ponieważ nie jest nią zainteresowany nauczyciel, który uczy muzyki nie z wyboru, ale z konieczności.

Gimnazjum

Aby przyjrzeć się zagadnieniu „jak postrzegany jest nauczyciel muzyki w gimnazjum?”, należy rozważyć go na kilku płaszczyznach. Muzyka w gimnazjum to tylko rok, w trakcie którego trzeba realizować materiał obejmujący podstawy zasad muzyki, dokonać przeglądu epok i stylów muzycznych oraz prowadzić zajęcia praktyczne w zakresie gry na instrumentach muzycznych. Po ukończeniu przedmiotu Muzyka, uczniowie w trzeciej klasie gimnazjum kontynuują naukę w ramach przedmiotu Zajęcia artystyczne, gdzie sami wybierają temat, zgodny z ich własnymi zainteresowaniami. Według podstawy programowej może to być chór, nauka gry na instrumentach lub taniec, w zależności od oferty edukacyjnej szkoły.

Nauka muzyki zgodna z programem to w zasadzie teoria, którą uczniowie akceptują bez entuzjazmu. Z drugiej strony nauczyciel ma prawo wprowadzać własne innowacje programowe, tj. choćby utwory inne niż proponowane przez podręcznik. W każdej grupie są dzieci, które na co dzień słuchają muzyki i oglądają programy typu *The Voice of Poland*, są zatem na bieżąco z muzycznymi trendami (dotyczy to oczywiście tylko muzyki rozrywkowej). Ta młodzież chce śpiewać i bodaj wyobrażać sobie, że ma szansę znaleźć się w takim programie. Dla nich muzyka tym samym staje się ważna, a nauczyciel jest osobą, która może im pomóc w osiągnięciu obranego celu. Regularnie startują w konkursach, a wspierające podejście nauczyciela powoduje rozszerzenie ich fascynacji muzyką rozrywkową na szerszej rozumianą sztukę muzyczną, której znawca – nauczyciel muzyki – staje się dla nich prawdziwym autorytetem. Niestety, w dzisiejszej edukacji ważniejsze

³ Publiczna Szkoła Podstawowa w Wołuszewie (swobodna wypowiedź nauczyciela klas IV–VI).

⁴ Zespół Szkół nr 14 w Toruniu (swobodna wypowiedź nauczyciela klas IV–VI).

są wyniki z polskiego i matematyki niż autentyczna pasja dzieci. Często zdarza się, że nauczyciele tych „ważniejszych” przedmiotów rzucają młodzieży wrażliwej artystycznie kłody pod nogi, sugerując jednocześnie, że ich muzyczne zainteresowania mają negatywny wpływ na ich rozwój intelektualny. Często zdarza się, że zdanie nauczycieli jest aprobowane i wspierane przez rodziców. I tu pojawia się najważniejsza kwestia: jeżeli nauczyciel muzyki jest sam w sobie osobowością, jeśli potrafi pokazać, że w swoim własnym życiu traktuje muzykę jako coś ważnego i inspirującego, jeśli w lokalnym środowisku muzycznym jest autorytetem, a w każdym razie kimś ważnym, to uczniowie za nim pójdą, bo taka pozycja im imponuje.

W ostatnich czasach pojawiło się wiele atrakcyjnych programów edukacyjnych dotyczących muzyki. Wystarczy wspomnieć Ogólnopolski Projekt Chórów „Śpiewająca Polska”, mający na celu podniesienie jakości śpiewu chórów szkolnych. Jeśli nauczyciel muzyki potrafi zachęcić dzieci, aby przez dodatkowe cztery godziny lekcyjne tygodniowo zgłębiały zasady prawdziwej chóralistyki i emisji głosu oraz zamiast na wycieczkę wyjeżdżały na warsztaty wokalne pod kierunkiem profesorów Akademii, to już jest to ogromny sukces. Jeśli sami proponują utwory, sami przygotowują nuty, oglądają projekcje wyszukane w i nternecie, żeby wiedzieć, jak to powinno brzmieć i wyglądać, to już wiadomo, że warto było.

Istnieją również bardzo atrakcyjne programy dotyczące muzyki rozrywkowej, np. Comenius, związany z wymianą zagraniczną uczniów. W ramach tego projektu uczniowie uczęszczają na zajęcia muzyczne pozalekcyjne, obejmujące naukę gry na instrumentach i zbierają za to punkty, które upoważniają ich do wyjazdów zagranicznych, gdzie pokazują efekty swojej pracy, a także osiągnięcia polskiej kultury muzycznej. Za wszystko to odpowiada nauczyciel muzyki, a ponieważ w zwykłej szkole rejonowej jest on zwykle jeden, staje się dla uczniów ważnym przewodnikiem.

Nie bez znaczenia jest także postawa innych nauczycieli. Jeśli uczniowie zakwalifikują się do projektów, muszą im poświęcać więcej czasu, nieraz ze szkodą dla innych przedmiotów. Często nauczyciele przedmiotów „od testów kwalifikacyjnych” stwarzają problemy, nie chcą zwalniać uczniów na występy. I tu pojawia się problem nauczyciela – muzyka: jak przekonać kolegów, że dla danego zdolnego dziecka wygrana w konkursie będzie ważniejsza niż o punkt wyższy wynik testu? Bardzo istotna zatem jest postawa rodziców. Dobry pedagog potrafi w taki sposób przekazać atrakcyjność swojej oferty programowej, że rodzice zaczynają wspierać ucznia i jego artystyczne zainteresowania. Nie należy zapominać, że zarówno dla większości rodziców, jak i uczniów tzw. przedmioty artystyczne stanowią nie tylko sympatyczne hobby, ale coś, czym można stosunkowo łatwo „podciągnąć” średnią ocen. Inteligentny nauczyciel muzyki potrafi to wykorzystać, i włączyć dziecko do scholi, chóru czy zespołu muzycznego. Dzięki promocyjnym programom i konkursom telewizyjnym uczeń gimnazjum, który potrafi śpiewać, grać i odpowiednio się zaprezentować, to ważna postać w szkole. Koledzy zazdroszczą takiemu uczniowi i próbują mu dorównać, a to sprawia, że rola nauczyciela muzyki nie sprowadza się jedynie do spraw merytorycznych, ale również do właściwego przekazania uczniom zasad etyki, zdrowej rywalizacji, odpowiedzialności za efekty pracy nie tylko własnej, ale całego zespołu.

Znając obecne uwarunkowania kulturowe i psychikę młodych ludzi z gimnazjum, dobry nauczyciel może ich namówić do robienia dużych projektów muzycznych. Efekty swojej pracy nauczyciel muzyki może zaobserwować, kiedy młodzież po ukończeniu gimnazjum wraca do swojej byłej szkoły, aby kontynuować grę w zespole czy śpiewanie w chórze. To jest najlepszy test na to, jak postrzegali swojego nauczyciela muzyki⁵.

Komentując bardzo długą wypowiedź kilku nauczycieli gimnazjum, można stwierdzić, iż w opinii nauczycieli:

- Program tego przedmiotu na tym etapie kształcenia zawiera wiele zagadnień związanych z teorią muzyki, co wymusza obecność na zajęciach kompetentnych nauczycieli.
- W klasie II lub III gimnazjum kontynuowane są zajęcia pod nazwą zajęcia artystyczne, gdzie sami uczniowie wybierają sobie temat, który ich interesuje.
- Teoria muzyki jest akceptowana przez uczniów ze średnim entuzjazmem, w związku z czym nauczyciel może i często wprowadza własne innowacje programowe np. uczniowie słuchają i oglądają dostępne koncerty muzyki rozrywkowej i inne.
- Część nauczycieli podkreśla, że w dzisiejszej edukacji ważniejsze jest „zaliczanie” innych przedmiotów niż autentyczna pasja uczniów.
- W opinii wielu nauczycieli, ważnym elementem nauki muzyki jest osobowość nauczyciela.
- Ostatnio pojawiło się wiele programów edukacyjnych, w których muzyka stanowi ważny element. Przykładem może być Ogólnopolski Projekt Chórów „Śpiewająca Polska”. Nauczyciele podkreślają również istnienie wielu atrakcyjnych programów dotyczących muzyki rozrywkowej np. Comenius.
- Zajęcia muzyczne pozalekcyjne obejmujące np. naukę gry na instrumentach są ważnym czynnikiem rozwoju nie tylko muzycznego, ale szeroko pojętej kultury.
- Znaczącą częścią rozwoju muzycznego jest podejmowanie przez uczniów projektów muzycznych, które są w szkole wymagane. Niestety, zdaniem respondentów, często nauczyciele innych przedmiotów stwarzają uczniom problemy w realizacji ich zainteresowań muzycznych.
- Dobry pedagog powinien przekazać w sposób atrakcyjny swoją ofertę programową, co pomoże mu uzyskać wsparcie rodziców w artystycznych działaniach uczniów.
- Nauczyciel muzyki, który jest osobą zaangażowaną w swojej działalności może zmotywować uczniów do realizacji dużych projektów muzycznych.

Szkolnictwo ponadgimnazjalne – Liceum Ogólnokształcące

Polonistki i nauczyciele wiedzy o kulturze stwierdzili, że

zawód nauczyciela muzyki jest bardzo potrzebny na każdym szczeblu edukacji szkolnej.

W polskiej szkole edukacja muzyczna jest niestety traktowana bardzo indyferentnie.

Przykłady wykorzystania muzyki na lekcjach języka polskiego w szkole ponadgimnazjalnej:

- odtwarzanie utworów wiążących się z tradycją narodowo-patriotyczną; śpiewanie pieśni patriotycznych (*Bogurodzica, Rota*); polonez jako taniec narodowy;

⁵ Zespół Szkół nr 15 Mistrzostwa Sportowego w Bydgoszczy im. Teresy Ciepły (swobodne wypowiedzi nauczycieli).

rola *Mazurka Dąbrowskiego*; z historii muzyki najsłynniejsi kompozytorzy; cechy charakterystyczne muzyki w danej epoce; związek muzyki z literaturą, filmem, malarstwem.

Przykłady wykorzystania muzyki na lekcjach wiedzy o kulturze:

- podział utworów muzycznych na kategorie; język muzyki; muzyka współczesna i jej cechy; historia muzyki – najsłynniejsi kompozytorzy i ich dzieła; muzyka w filmie, teatrze; opera.

Muzyka na lekcjach historii w szkole ponadgimnazjalnej:

- wykorzystanie utworów muzycznych na porankach słowno-muzycznych (z okazji rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę, uchwalenia Konstytucji 3 Maja); muzyka na szkolnych uroczystościach, tj. np. Święto Chleba, Święto Piernika; „Drzwi otwarte”; konkursy historyczne (wykorzystanie m.in. utworów F. Chopina w konkursie „Syberyjska Golgota – losy Sybiraków na Wschodzie w latach 1795–1956”)⁶.

W podobnym tonie na temat edukacji muzycznej w Liceum Ogólnokształcącym wypowiadają się poloniści. Z ich wypowiedzi wynika, że pozytywne efekty przynosi łączenie tego przedmiotu z elementami muzyki np. w postaci śpiewu pieśni patriotycznych, słuchania nagrań poezji śpiewanej itp. Autor przytacza przykłady wykorzystania muzyki na lekcjach wiedzy o kulturze i historii oraz wykorzystania muzyki w szkole ponadgimnazjalnej w zakresie wykorzystania utworów muzycznych z okazji organizowanych uroczystości.

Szkolnictwo ponadgimnazjalne – Technikum

Jako wieloletni nauczyciel j. polskiego w szkole ponadgimnazjalnej ubolewam nad tym, iż w szkolnych programach nauczania coraz mniej miejsca poświęca się nauczaniu przedmiotu muzyka – tym bardziej, iż dysponujemy dobrze przygotowaną w tym zakresie kadrą pedagogiczną.

Mały kontakt z muzyką, ograniczona wiedza uczniów w tym zakresie negatywnie wpływa na proces kształtowania postaw i wrażliwości młodych ludzi. Rozpoczynając naukę w szkole ponadgimnazjalnej, uczeń nie jest wyposażony w umiejętność odbioru różnych tekstów kultury, w tym muzyki, i chyba nie przesadzę, twierdząc, iż nie odczuwa potrzeby „bywania” w teatrze muzycznym, operze czy filharmonii. Niewielka liczba uczniów w wieku 16–20 lat choć raz odwiedziła w swoim życiu tego typu instytucję kultury. Ograniczają się tylko do słuchania muzyki rozrywkowej przez słuchawki z telefonu komórkowego, odtwarzaczy plików mp3 – często kiepskiej jakości.

Trudno nam – polonistom – wyposażyć ucznia w szeroki zakres wiedzy o epokach w dziejach kultury, nie odwołując się do zagadnień z muzyki czy sztuk plastycznych. Przedmiot wiedza o kulturze nie zastąpi przedmiotu muzyka czy plastyka choćby dlatego, że realizowany jest na jednym poziomie w wymiarze jednej godziny tygodniowo.

Brak nauczyciela muzyki i przedmiotu przez niego realizowanego w szkole jest odczuwalny również wtedy, gdy przygotowujemy różnego rodzaju uroczystości. Zazwyczaj mają one „kiepską” oprawę muzyczną, gdyż wykorzystujemy podkłady muzyczne dostępne w internecie. Nawet hymn narodowy odtwarzamy z płyty CD, a przecież w auli

⁶ IX Liceum Ogólnokształcące im. Kazimierza Jagiellończyka w Toruniu (swobodna wypowiedź nauczyciela).

czy świetlicy szkolnej stoi pianino, które pełni rolę dekoracyjną i przypomina bardzo dawne czasy – kiedy w szkole zatrudniony był nauczyciel muzyki, dzięki któremu młodzież była rozśpiewana i przygotowana do odbioru różnego rodzaju dzieł muzycznych⁷.

Autor, wypowiadając się na temat nauczania muzyki w szkolnictwie ponadgimnazjalnym, a konkretnie w technikum, podkreśla, jako nauczyciel języka polskiego, że:

1. W programach szkolnych coraz mniej miejsca przeznaczają się na nauczanie przedmiotu Muzyka. Powoduje to niewielki kontakt z muzyką i ograniczoną wiedzę teoretyczną uczniów w tym zakresie.
2. Program szkolny negatywnie wpływa na wrażliwość i kształtowanie postaw młodzieży. Uczniowie nie są przygotowani do odbioru kultury, w tym także muzyki.
3. Uczniowie nie czują potrzeby brania udziału w przedstawieniach operowych czy koncertach filharmonicznych, a swój kontakt ze sztuką ograniczają wyłącznie do słuchania muzyki rozrywkowej.
4. Autor podkreśla, że brak nauczyciela muzyki przekłada się na trudności w przygotowaniu i niski poziom artystyczny oprawy muzycznej uroczystości organizowanych przez szkołę.

Przeprowadzone badania pozwoliły na analizę i sformułowanie szeregu ogólnych wniosków mających wykazać, jaki jest stosunek respondentów do nauczania muzyki w szkole.

W opinii nauczycieli, którzy nie mają pojęcia o specyfice nauczania przedmiotu Muzyka w szkole, przedmioty artystyczne (w tym muzyka i plastyka) tzw. „michałki” przydatne wyłącznie są wtedy, kiedy stanowią oprawę różnych uroczystości szkolnych i pozaszkolnych. Nauczyciele Ci nie zdają sobie sprawy, ile nauczyciel muzyki musi poświęcić czasu, ile zaangażować własnej wiedzy, umiejętności i zdolności, aby przygotować zespół wokalny czy instrumentalny do udziału w uroczystości szkolnej.

Nauczyciele nauczania wczesnoszkolnego są świadomi tego, że nie każdy z nich posiada predyspozycje do nauczania muzyki, dlatego z ogromnym szacunkiem odnoszą się do nauczyciela muzyki i sami stwierdzają, że specjalista, czyli nauczyciel muzyki, powinien rozpocząć edukację muzyczną dzieci już od klasy I.

Inni koledzy po fachu twierdzą, że przez to, że muzyka ma okrojoną liczbę godzin (na rzecz innych przedmiotów), tracą na tym uczniowie, a nauczyciele muzyki nie mogą w pełni wykazać się swoimi umiejętnościami. Wielka to szkoda, ponieważ – zdaniem respondentów – przedmiot Muzyka jest w szkole potrzebny, a sama muzyka uwrażliwia na sztukę, rozwija wyobraźnię, bawi i wychowuje.

Nauczyciele gimnazjum w swoim zbiorowym opisie stwierdzają, że nauczyciel muzyki posiadający osobowość i charyzmę może być autorytetem dla uczniów w tak trudnym wieku gimnazjalnym.

Część nauczycieli gimnazjum stwierdza, że kwalifikacje uczniów do projektów muzycznych wymagają poświęcenia wiele czasu, wiąże się to często z tym, jak wykazują nauczyciele innych przedmiotów, że uczniowie mają trudności w realizacji pozostałych przedmiotów.

⁷ Zespół Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich w Toruniu (swobodna wypowiedź nauczyciela).

Nauczyciele szkół ponadgimnazjalnych potwierdzają fakt, że przedmiot Muzyka jest w szkole ważny i potrzebny. Przyznają się, że sami na swoich przedmiotach wykorzystują elementy muzyki potrzebne do tematu lekcji, ale twierdzą, że „to nie to”. I co ciekawe, podają przykład szkół węgierskich, gdzie przedstawicielem współczesnego systemu wychowania muzycznego był Zoltán Kodály, gdzie muzyka jest hołubiona i wprowadzona od przedszkola aż po szkoły ponadgimnazjalne w powiększonej liczbie godzin.

Podsumowując, nie ma głosu sprzeciwu dotyczącego nauczycieli muzyki, wręcz przeciwnie, nauczyciele innych przedmiotów ubolewają, że tak po „macoszemu” jest traktowany przedmiot Muzyka (a co za tym idzie, również sam nauczyciel muzyki). Natomiast poważne ograniczenia czy wręcz brak zajęć z tego przedmiotu w znacznym stopniu ograniczają rozwój i poczucie wrażliwości estetycznej naszych uczniów.

BIBLIOGRAFIA

- Baron Piotr (2012), *Kompetencje nauczycieli muzyki w Polsce*. [W:] Andrzej Białkowski (red.), *Nowe obszary i drogi rozwoju edukacji muzycznej w Polsce*. Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca.
- Brophy Jere (2002), *Motywowanie uczniów do nauki*. Warszawa: PWN.
- Cialdini Robert B. (2007), *Wywieranie wpływu na ludzi*. Gdańsk: GWP.
- Czerepaniak-Walczak Maria (1997), *Aspekty i źródła profesjonalnej refleksji nauczyciela*. Toruń: Wydawnictwo Edytor.
- Dankowska Jagna (1998), *Odpowiedzialność pedagoga muzyka*. [W:] Zofia Konaszkiewicz (red.), *Muzyk jako pedagog. Odpowiedzialność pedagoga-muzyka*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Muzycznej.
- Day Christopher (2004), *Rozwój zawodowy nauczyciela. Uczenie się przez całe życie*. Gdańsk: GWP.
- Dudzikowa Maria (2007), *Pomyśl siebie... Mini eseje dla wychowawcy klasy*. Gdańsk: GWP.
- Duraj-Nowakowa Krystyna (1986), *Gotowość zawodowa nauczycieli*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP.
- Grzesiak Mateusz (2009), *Wyjątkowy nauczyciel. Szkolenia XXII wieku*. Warszawa: wyd. G+J.
- Gozdecka Renata (2013), *Innowacyjne działania metodyczne w nauczaniu muzyki*. [W:] Renata Gozdecka, Agnieszka Weiner (red.), *Profesjonalizm w edukacji muzycznej. Propozycje dla zmieniającej się szkoły*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Konaszkiewicz Zofia (1998), *Pedagog muzyki w świecie zagrożonych wartości*. [W:] Zofia Konaszkiewicz (red.), *Muzyk jako pedagog. Odpowiedzialność pedagoga-muzyka*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Muzycznej.
- Kupisiewicz Czesław (1996), *Podstawy dydaktyki ogólnej*. Warszawa: Polska Oficyna Wydawnicza „BGW”.
- Ławrowska Romualda (2003), *Uczeń i nauczyciel w edukacji muzycznej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Markiewicz Leon (2000), *Wybrane zagadnienia pedagogiki muzycznej*. Katowice: Wydawnictwo Akademii Muzycznej.
- Muszkiet Radosław (2001), *Nauczyciel w reformującej się szkole*. Poznań: Wydawnictwo ARKA.
- Okoń Wincenty (2007), *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.

- Pilch Tadeusz (1995), *Zasady badań pedagogicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Schepens Jacques (1992), *Autorytet wychowawców*. „Comunio” nr 3, s. 35–46.
- Skonieczka Elżbieta (2006), *Autorytet nauczyciela – kryzys czy nowa jakość*. „Życie Szkoły” nr 8, s. 45.
- Szuman Stefan (1975), *O sztuce i wychowaniu estetycznym*. Warszawa: WSiP.
- Śliwerski Bogusław (1993), *Wyspy oporu edukacyjnego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza IMPULS.
- Tupieka-Buszmak Alicja (2012), *Kontrowersje wokół profilu kształcenia przyszłych nauczycieli muzyki, studentów kierunku „edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej”*. [W:] Andrzej Białkowski (red.), *Nowe obszary i drogi rozwoju edukacji muzycznej w Polsce*. Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca.
- Wojnar Irena (1968), *Nauczyciel i wychowanie estetyczne*. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.
- Wolniewicz Bogusław (1998), *Filozofia i wartości. Rozprawy i wypowiedzi z fragmentami pism Tadeusza Kotarbińskiego*. Warszawa: IFiS UW.

The position of a music teacher and the subject of Music within teaching environment of the Polish educational system (primary, middle and secondary schools)

SUMMARY:

There was a survey conducted among teachers of primary, middle and secondary schools, wherein teachers of different subjects were requested to express their opinions about teaching music at school and determine whether music and music teacher have (and if so – to what degree) a beneficial effect on students' achievements in particular school subjects. The aim of the study was to obtain the data establishing the extent to which teaching music at school (from where, to a certain degree, it is now being eliminated) matters for the overall effectiveness of education and teaching. The respondents' opinions display their positive attitude towards the subject of Music, which does not mean that they are unaware of current problems. It can be observed that within the discussed age groups, the concerns associated with teaching music are of a different nature and that their influence on pupils' development may vary, too. It seems that the youngest pupils are most disadvantaged by the current Music teaching syllabus because according to a popular proverb: "what youth is used to, age remembers". School also suffers from the lack of musical interests among pupils. Although they actively participate in a broadly understood school life, they are unable to raise the quality of the school's activity to a higher artistic level. Hence, a question needs to be posed whether children and artistically gifted young people should not be given a possibility to develop their artistic skills also somewhere else besides extracurricular classes?

KEYWORDS: teacher, school, teaching staff, music, music teacher, competence, professionalism, aesthetic education, opinions, core curriculum.

